

Εμπειρίες «έγκλειστης» βιβλιοθηκονομίας: Η κατάρτιση του βιβλιοθηκαρίου στις φυλακές

Luigi Paladin and Annamaria Peroni¹

[...] Ας μας επιτραπεί να μιλήσουμε και να διηγηθούμε μια εμπειρία κατάρτισης πίσω από τα κάγκελα, μέσα από την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στις φυλακές.

Σύντομες παρατηρήσεις για μια εμπειρία σε συνθήκες «εγκλεισμού». [...] Μπήκαμε στην πραγματικότητα της φυλακής μέσω της Βιβλιοθήκης. Επρόκειτο για μια βιβλιοθήκη που είχε ανάγκη από μια παρέμβαση ριζικής αναδιάρθρωσης, ώστε να λειτουργήσει ανανεωμένη. Στα πλαίσια της ανακαίνισης η Διευθύντρια κα Γκράτσια Μπρεγκόλι είχε καθορίσει ένα μέρος πιο ευρύχωρο και ευκολότερα προσβάσιμο από τα οικήματα του Σωφρονιστικού Καταστήματος Canton Mombello της πόλης Brescia.

Το σχέδιο προέβλεπε μια παρέμβαση στην οργάνωση με επανέλεγχο και βελτιωτικές επεμβάσεις στο περιεχόμενο της Βιβλιοθήκης (το οποίο αποτελείται από 10.000 τόμους), μια καινούργια και πιο λειτουργική επίπλωση, καθώς και διαχειριστικές – καταλογογραφικές παρεμβάσεις μέσω της μηχανοργάνωσης, ούτως ώστε αυτές οι παρεμβάσεις να εγγυώνται την πλήρη ένταξη της Βιβλιοθήκης στο πλέγμα υπηρεσιών που μοιράζονται μεταξύ τους οι βιβλιοθήκες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι οποίες εντάσσονται στο Δίκτυο Βιβλιοθηκών της Brescia.

Η παρέμβαση αυτή υποστηρίχθηκε από την Υπηρεσία Βιβλιοθηκών της Επαρχίας της Brescia. Παράλληλα όμως φανέρωσε και την ανάγκη να αναζητηθούν, αλλά και να δημιουργηθούν στο εσωτερικό της φυλακής τα αντίστοιχα προσόντα σε επαγγελματικό επίπεδο, πέρα από τις πρωτοβουλίες προώθησης της όλης ιδέας, με σκοπό τη βελτίωση της εικόνας της φυλακής, αλλά και την πιο διαδεδομένη παροχή της υπηρεσίας της ανάγνωσης και του δανεισμού βιβλίων από τη συγκεκριμένη βιβλιοθήκη ή και από άλλες βιβλιοθήκες συνδεδεμένες με το σχετικό Δίκτυο.

Με αφετηρία αυτή την ευνοϊκή περίσταση, εμφανίστηκε και η ιδέα να εργαστούμε σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης, στο οποίο να λάμβαναν μέρος οι περισσότεροι, κατά το δυνατόν, κρατούμενοι, σε μια διαδικασία συλλογικής ανάπτυξης στα πλαίσια της αναγέννησης της

¹ Λουίτζι Παλαντίν και Άννα-Μαρία Περόνι,

Μετάφραση: Δημήτριος Νερουλής

Από το περιοδικό **LG Argomenti**, anno 42 (aprile-giugno 2006), no.2

Η μετάφραση και η δημοσίευση του παρόντος άρθρου έχει γίνει με τη γραπτή άδεια του εκδότη του περιοδικού LG Argomenti για το περιοδικό Συνεργασία.

Βιβλιοθήκης. Ωστόσο, η περίπτωση αυτή αποδείχθηκε επιπλέον ευνοϊκή και για την υλοποίηση της επιθυμίας, την οποία είχαν εκδηλώσει μερικοί κρατούμενοι, να γίνουν δηλαδή βιβλιοθηκάριοι.

Το γεγονός αυτό δημιούργησε το στόχο να καταστεί δυνατό να καθορίσουμε τις επαγγελματικές εκείνες γνώσεις, τις οποίες θα έπρεπε να αποκτήσουν οι κρατούμενοι μέσα από τον κύκλο μαθημάτων κατάρτισης. Επιπλέον έπρεπε να καθορίσουμε και τις κατευθύνσεις: εντός των φυλακών εργασία με σύμβαση αναδοχής έργου με τη συμμετοχή συνεταιριστικών εταιρειών ή ένταξη στον εκτός φυλακής χώρο εργασίας, καταφεύγοντας σε εναλλακτικά μέτρα (σύμφωνα και με το πνεύμα του Σωφρονιστικού Κώδικα Ν.26 Ιούλιος 1975, αρ.354), δηλαδή εργασιακή ένταξη σε βιβλιοθήκες με την ολοκλήρωση της έκτισης της ποινής.

Το πρόγραμμα κατάρτισης, λοιπόν, δημιουργήθηκε για να διαμορφώσει επαγγελματικές ικανότητες, οι οποίες θα μπορούν να αποβούν χρήσιμες και εκτός φυλακής. Άρα δεν πρόκειται για ένα σύντομο κύκλο μαθημάτων επιμόρφωσης, αλλά για ένα δομημένο τμήμα κατάρτισης 600 ωρών με θεωρία και πρακτική εξάσκηση. Το τμήμα το οποίο θα διευθύνεται από το IAL – Lombardia της πόλης της Brescia, αντλεί θεσμική υπόσταση από τις αντίστοιχες διατάξεις της Επαρχίας της Brescia, οι οποίες σχετίζονται με την Κατάρτιση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, στα πλαίσια της κοινωνικής προστασίας. Επίσης προβλέπει στο τέλος των μαθημάτων την απόκτηση, μέσω πιστοποιητικού, του τίτλου του Υπεύθυνου Βιβλιοθήκης βασικής εκπαίδευσης.

Τί σημαίνει όμως να δουλεύει κάποιος για την προώθηση της ιδέας της βιβλιοθήκης και της ιδιότητας του βιβλιοθηκαρίου πίσω από τα κάγκελα; Τί σημαίνει να μιλάει κανείς για την ευχαρίστηση που προκαλεί το διάβασμα; Ή για το βιβλίο που καθιστά τους ανθρώπους ελεύθερους και συνειδητοποιημένους πολίτες; Ή για την ικανότητα του διαδικτύου να φέρνει κοντά τους ανθρώπους ή να τους απομακρύνει;

Ένα πρώτο δεδομένο: η βιβλιοθήκη της φυλακής είναι μια δημόσια βιβλιοθήκη, εξίσου με τις άλλες βιβλιοθήκες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που βρίσκονται στην περιοχή ευθύνης της. Ο Σωφρονιστικός Κώδικας Ν.26, Ιούλιος 1975, αρ. 354 επιβάλλει την παρουσία βιβλιοθήκης σε κάθε Σωφρονιστικό Ίδρυμα: «τα Ίδρύματα πρέπει επίσης να εξοπλιστούν με μια βιβλιοθήκη αποτελούμενη από βιβλία και περιοδικό τύπο». Θα πρέπει να γίνει κάθε προσπάθεια προκειμένου να μη θεωρηθούν οι βιβλιοθήκες ως κάτι το περιθωριακό, ως δευτερεύουσας σημασίας. Αντίθετα, Οι Βασικές Αρχές για την Παροχή Υπηρεσιών Βιβλιοθήκης στους Κρατούμενους του 1995, οι οποίες μεταφράστηκαν πρόσφατα στην Ιταλία, αλλά δεν έχουν εκδοθεί ακόμα, εμπνέονται από τη «Διακήρυξη της Unesco γις τις Δημόσιες

Βιβλιοθήκες» (1995) και διατυπώνουν τη θέση «ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες έχουν την υποχρέωση να καθιερώσουν και υπηρεσίες για τους κρατούμενους».

Και επιπλέον η βιβλιοθήκη γίνεται αντιληπτή ως μια πραγματικότητα από την οποία κάποιος μπορεί να αρπαχτεί, προκειμένου να μειώσει το βάρος του σωφρονιστικού ιδρύματος, μια υπηρεσία που προσφέρει βιβλία για λίγες ώρες ελευθερίας, κείμενα νομολογίας, για να μπορεί κάποιος να βρει σε αυτά ένα στήριγμα, ώστε να ελπίζει σε κάποια μείωση της ποινής. Προσφέρει βιβλία ώστε οι κρατούμενοι να αναγνωρίζουν εκείνη την κοινωνία για την οποία τρέφουν μεγάλη λαχτάρα, ή βιβλία για το σύντομο χρόνο των ονείρων (σε όλες τις βιβλιοθήκες σωφρονιστικών καταστημάτων τα βιβλία ποίησης είναι από τα πιο περιζήτητα).

Επίσης και για τους δύο αυτούς λόγους η βιβλιοθήκη μπορεί να συγκριθεί με μια «γέφυρα» που ξεπερνά με ευκολία κάθε περιορισμό, κάθε ποινή και όλα τα κάγκελα. Πάνω σε αυτή τη «γέφυρα» πορεύονται οι κρατούμενοι με την ελπίδα να βρουν στην απέναντι πλευρά ένα στήριγμα: βιβλιοθήκες της περιοχής ευθύνης της Επαρχίας της Brescia ανοιχτές για όλους, δημοκρατικές, διατεθειμένες να δώσουν προσοχή και να υποστηρίξουν τη δική τους «έγκλειστη» βιβλιοθήκη, αλλά προπαντός να συνεργαστούν ώστε αυτή να ενταχθεί ανάμεσά τους, καθώς και στο δίκτυο υπηρεσιών που μοιράζονται οι βιβλιοθήκες αυτές.

Η βιβλιοθήκη της φυλακής ειδωμένη ως χώρος στον οποίο μπορεί κανείς να λάβει και να στείλει γνώση, όπου μπορούν να κυκλοφορήσουν οι πληροφορίες και οι γνώσεις, τα βιβλία και τα περιοδικά, τα ποιήματα και τα μυθιστορήματα και, μαζί με τα παραπάνω, και ο αέρας που προέρχεται από μικρές και μεγάλες βιβλιοθήκες της τοπικής κοινωνίας.

Βέβαια δεν μπορούν να περάσουν τα πάντα πάνω από τη «γέφυρα». Τα παράπονα για την απαγόρευση χρήσης του διαδικτύου είναι έντονα, παραμένει ωστόσο ζωντανή η ελπίδα ότι αυτό το ισχυρό μέσο θα είναι σύντομα δυνατό να χρησιμοποιηθεί κατά τρόπο σίγουρο και προστατευμένο στο εσωτερικό της φυλακής. Με τον τρόπο αυτό ονειρευόμαστε τη φυλακή και με τον τρόπο αυτό μπορεί να προσφέρει τόσες πολλές άλλες «γέφυρες» όσα είναι τα βιβλία που περιέχονται σε αυτή. Πρόκειται για «γέφυρες» που μπορούν να μουν στο κελί, όπου το βιβλίο (εκτός από το περιεχόμενό του) φαίνεται να παίζει ένα ρόλο εντελώς ξεχωριστό: όχι μόνο να προσφέρει «συμβουλές για απόδραση», αλλά και ευκαιρίες για απομόνωση.

Όλοι συμφωνούν ότι «η στενή συμβίωση» στη φυλακή προκαλεί δυσκολίες στην ανεύρεση ικανού χώρου για την ανάπτυξη της προσωπικότητας, της ιδιωτικής ζωής, του ζωτικού χώρου, δημιουργώντας την ακατανίκητη επιθυμία να βρεθεί κανείς μόνος με τον εαυτό του, χωρίς τη

φασαρία από τις ομιλίες των άλλων, χωρίς το θόρυβο της τηλεόρασης ή το ροχαλητό του συγκρατουμένου που κοιμάται στο αποκάτω κρεβάτι. Το βιβλίο προσφέρεται για να γίνει το μέσο με το οποίο θα δημιουργηθούν χωριστοί ιδιωτικοί χώροι, προσωπικές σκέψεις και μυστικά, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίσει ο καθένας μόνος του.

Είναι σημαντική μια από τις φράσεις που ακούγεται συχνά στον κόσμο των βιβλιοθηκών και που πάνω κάτω λέει τα εξής: «μπορεί να φυλακιστεί το σώμα, όχι όμως το πνεύμα και το πνεύμα ζητά βοήθεια από τα βιβλία».

Ποιοί είναι οι κρατούμενοι που θέλουν να γίνουν βιβλιοθηκάριοι; Μετά την αρχική αμηχανία και αβεβαιότητα κατά την έναρξη (του προγράμματος), τις οποίες ακολούθησε μια πιο θερμή αισιοδοξία, τώρα έχουμε την εντύπωση ότι διαπιστώνουμε στους κρατουμένους (συμμετέχοντες) μια αναζήτηση για στήριγμα, για «αγκυροβόλιο», για υποστήριξη· μια αναζήτηση στον επαμφοτερισμό και στους περιορισμούς των πιο πρόσφατων θεσμικών και νομοθετικών διατάξεων που αφορούν, κατά τρόπο όλο και πιο δριμύ, εκείνους στους οποίους έχουν επιβληθεί οι πιο αυστηρές ποινές.

Εκτός από το προαναφερθέν γεγονός, παραμένει ακόμα ζωντανό το στερεότυπο που προέρχεται από τη συλλογική αντίληψη του 19^{ου} αιώνα, που θέλει τον κρατούμενο με γενειάδα, με τη ριγέ στολή, κατσουφιασμένο και χωρίς πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Η αλήθεια όμως είναι εντελώς διαφορετική, αν εξαιρέσουμε τα αδικήματα που έχουν διαπραχθεί και τη ζωή που έχει διαγάγει ο καθένας τους και που δεν θα μας ενδιαφέρουν, δεν είναι λίγοι εκείνοι οι οποίοι αισθάνονται την ανάγκη να ενημερώνονται, έστω και από μακριά, σε ό,τι συμβαίνει στη χώρα τους και στον τόπο καταγωγής τους. Εξίσου μεγάλη είναι και η ανάγκη να αυξήσουν τη μόρφωσή τους, τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους υπό το πρίσμα της απελευθέρωσης και της κοινωνικής επανένταξης.

Ένας από τους συμμετέχοντες (στο πρόγραμμα) εξομολογήθηκε ότι είχε ζητήσει τη μεταφορά του από μια φυλακή πολύ πιο άνετη, προκειμένου να μπορέσει να επιμορφωθεί και να παρακολουθήσει μαθήματα κατάρτισης. Ένας άλλος «αναγκάστηκε» να διαβάξει με δυνατή φωνή στους συγκρατουμένους του στο ίδιο κελί, λόγω του ότι τα βιβλία που είχε δανειστεί από τη βιβλιοθήκη τους είχαν προκαλέσει το ενδιαφέρον. Έντονη είναι ακόμα και η επιθυμία τους να αισθανθούν ότι ανήκουν στην κατηγορία των βιβλιοθηκαρίων, έναν κόσμο που, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, «αποπνέει πολιτισμό και γνώση, που προσφέρει βοήθεια και που θα μπορούσε να προσφέρει μια θέση εργασίας πλούσια σε γνώσεις και ζωντανή ανάμεσα σε χαρούμενες φωνές παιδιών».